

Змест вучэбнага матэрыяла па дысцыпліне

“ГІСТОРЫЯ СТАРАЖЫТНАГА РЫМА

1. РАННІ РЫМ І РЫМСКАЯ РЭСПУБЛІКА

Гісторыя старажытнага **Рыма** ў крыніцах і даследваннях. Ранні Рым (VIII-VI ст. да н.э.).

Асноўныя тыпы крыніц. Гістарычныя працы. Аналісты. Палібій, Садусцій, Дыядор Сіцылійскі, Дзіянсіій Галікарнаскій, Ціт Лівій, Тацыт, Плутарх. Апіян, Святоній. Познія рымскія гісторыкі: Аміян Марцэлін, Еўтропій, Аўрэлій Віктар.

Археалагічныя крыніцы. Раскопкі этрускіх грабніц, старажытнейшага Рыма і іншых рымскіх гарадоў, ваенных лагераў. Буйнейшыя археалагічныя комплексы.

Эпіграфічныя крыніцы, спецыяльныя выданні лацінскіх надпісаў. Манеты і іх значэнне ў вывучэнні гісторыі старажытнага Рыма.

Матэрыялы рымскага заканадаўства, юрыдычныя сачыненні (Цыцэрон, Ульпіян, Дыгесты). Творы аратарскага мастацтва: Цыцэрон, Цэзар.

Творы мастацкай літаратуры як гістарычная крыніца. Камедыі Плаўта і Тэрэнцыя. Паэма Лукрэцыя «Аб прыродзе рэчаў», паэзія Катула, Вяргілія, Гарацыя, Авідзія. Раманы Петронія, Апулея, эпіграмы і саціры Ювенала і Марцыяла. Рымская архітэктура, скульптура, жывапіс як гістарычныя крыніцы. Спецыяльныя творы па аграноміі (Катон, Варон, Калумела), прыродазнаўству (Пліній Старэйшы), геаграфіі (Клаўдзій Пталемей), медыцыне (Гален), ваеннай справе (Вегэцый), філасофіі (Сенэка, Эпіктэт, Плоцін).

Гісторыя старажытнага Рыма ў працах дзеячоў Адраджэння і Асветніцтва. «Гісторыя заняпаду і разбурэння Рымскай імперыі» Э. Гібона. Рымская гісторыя ў працах заходнееўрапейскіх гісторыкаў XIX ст. - Г. Нібура, А. Валона, Т. Момзена, Фюстэля дэ Куланжа, Э. Мейера. Буйнейшыя прадстаўнікі заходняй гістарыяграфіі старажытнага Рыма ў XX ст.: Э. Пайс, Т. Франк, М. Растоўцаў, А. Піганьоль, Г. Ферэра, М. Фінлі, К. Ніколе, Й. Фогт, А. Джонс. Выданні «Кембрыджскай старажытнай гісторыі», 7-томная «Гісторыя Рыма» пад рэдакцыяй А. Мамільяна і А. Скіавонэ. Вывучэнне старажытнага Рыма расійскімі вучонымі Д.Л. Кручковым, Т.Н. Граноўскім, І.В. Нетушылам, Р.Ю. Віперам. Асноўныя накірункі даследвання старажытнарымскай гісторыі савецкімі гісторыкамі. Вывучэнне праблем гісторыі старажытнага Рыма беларускімі даследчыкамі Д.І. Азарэвічам, Ф.М. Нячаем, Г.М. Ліўшыцам, К.А. Рэвяка, В.А. Фядосікам, В.І. Ханкевіч, Н.І. Мініцкім, І.А. Еўтуховым, С.В. Телепенем, Л.В. Харычковай, Е.Е. Барсук, А.Г. Зельскім.

Перыядызацыя старажытнарымскай гісторыі.

Этнічны склад насельніцтва Апенінскай паўвыспы ў I тыс. да н.э.

Грамадства і культура этрускаў. Этрускія дванаццаціградзі. Грэчаскія полісы на поўдні Апенінскай паўвыспе і на Сіцыліі. Уплыў культур этрускаў і грэкаў на гістарычнае развіццё "Рыма. Італіі.

Паданні і археалогія аб узнікненні Рыма. Распад родавых адносін і фарміраванне грамадзянскай абшчыны. Асаблівасці сацыяльнай арганізацыі ранняга Рыма. Патрыцыі і плебеі, патроны і кліенты. Патрыярхальнае рабства. Праблема ўзнікнення дзяржаўнасці ў старажытным Рыме. Інстытут царскай ўлады, каміцыі, сенат. Рэформы Сервія Тулія, іх вынікі і гістарычнае значэнне. Палітычны пераварот і ўсталяванне рэспублікі ў Рыме.

Ранняя Рымская рэспубліка (канец VI - пачатак III ст. да н.э.).

Фарміраванне рымскай цывілізацыі. Асноўныя гаспадарчыя заняткі рымлян. Формы землеўладання і землекарыстання. Развіццё адносін прыватнай маемасці. Законы XII табліц і іх значэнне. Няроўнасць патрыцыяў і плябеяў. Пазыкавае рабства ў Рыме, права арэнды на грамадскую зямлю, доступ да дзяржаўных пасадак. Асноўныя этапы барацьбы плебса за роўнасць правоў з патрыцыямі. Сэцэсіі плебеяў як форма барацьбы плебса, іх вынікі. Народныя трыбуны. Параўнальны аналіз сацыяльнай барацьбы ў рымскай цывілізацыі і грэчаскіх полісах.

Сенацкая арыстакратыя, вершніцтва, плебс. Набілітэт. Рабы. Правы рымскіх грамадзян. Грамадзяне з абмежаванымі правамі. Цэнзы.

Дзяржаўны лад Рымскай рэспублікі. Віды каміцый. Магістратуры ардынарныя і экстраардынарныя. Консулы, прэтары, квестары, эдзілы, цензары, дыктатар. Параўнальны аналіз дзяржаўнага ладу Рыма і старажытнагрэчаскіх полісаў. Сенат, яго склад і кампетэнцыя. Рымская армія і яе арганізацыя.

Заваёва Рымам Італіі. Прынцып рымскай палітыкі: «Раздзяляй і ўладарнічай». Войны з этрускамі, лацінамі. Рым у Арыцыйскай федэрацыі. Гальскае нашэсце на Рым. Самніцкія войны і разгром самніцкай федэрацыі. Узаемаадносінны рымлян з грэкамі паўднёвай Італіі. Вайна з Пірам, яе вынікі. Рым - уладар Італіі. Рымска-італійскі саюз, яго асаблівасці.

Пунічныя войны.

Прычыны войнаў Рыма з Карфагенам. Карфагенская дзяржава. яе эканамічны стан, сацыяльная структура, дзяржаўны лад. Суадносінны ваенных сіл Рыма і Карфагена напярэдадні Пунічных войнаў.

Барацьба за Сіцылію і пачатак першай Пунічнай вайны. Ход ваенных дзеянняў на моры, рэарганізацыя рымскага флоту і першыя перамогі рымлян. Ваенныя дзеянні на Сіцыліі. Экспедыцыя Рэгула ў Паўночную Афрыку, яе вынікі. Умовы міру 241 г. да н.э. і вынікі першай Пунічнай вайны.

Становішча Рыма і Карфагена пасля вайны. Першыя рымскія правінцыі. Вайна з галамі, захоп Медыялана. Карфагенская экспансія ў Іберыі. Гамількар Барка, Ганібал, планы новай вайны з Рымам.

Захоп Ганібалам Сагунта. Пачатак другой Пунічнай вайны. Паход Ганібала з Іберыі ў Італію. Бітвы пры Тыцыне, Трэбіі, у Тразіменскага возера.

Дзеянні дыктатара Фабія Кунктатара. Разгром рымскай арміі пры Канах. Ваенныя дзеянні ў Паўднеізаі Італіі, на Сіцыліі і на Шрэнейскай паўвысне. Карфагенскія экспедыцыі Гасдрубала і Магона ў Італію. Высадка арміі Сцыпіна ў Афрыцы. Бітва пры Заме. Прычыны перамогі Рыма, умовы міра, вынікі другой Пунічнай вайны.

Экспансія Рыма ва ўсходняе Міжземнамор'е. Македонскія войны. Вайна Рыма з Анціяхам III. Рымская палітыка “раздзяляй і ўладарнічай” адносна Македоніі. Грэцыі, Селеўкідаў, Егіпта. Пергама. Стварэнне сістэмы залежных ад Рыма дзяржаў.

Трэцяя Пунічная вайна. Аблога Карфагена. Падзенне Карфагена і яго разбурэнне. Рым - мацнейшая дзяржава Міжземнамор'я.

Рымская рэспубліка ў I - пачатку I стст. да н.э.

Вынікі Пунічных войн. Рабаванне Рымам захопленых краін і народаў. Рост колькасці рабоў і ўключэнне іх у сферу вытворчасці. Станаўленне класічнага рабства, яго асаблівасці. Катэгорыі вольных вытворцаў. Суадносіны працы рабоў і мелкіх вытворцаў у асноўных галінах рымскай эканомікі.

Развіццё інтэнсіўных галін сельскагаспадарчай вытворчасці. Працэс канцэнтрацыі зямельнай уласнасці. Вілы і латыфундыі. Рамяство. Рэгіянальная спецыялізацыя ў рамястве і сельскай гаспадарцы. Асноўныя цэнтры гандлю ў Італіі і па-за яе межамі. Будаўніцтва шляхоў зносін. Марскі гандаль. Рост таварнай вытворчасці і развіццё грашовага звароту.

Рымскія правінцыі. Палажэнне і статус насельніцтва правінцый. Падаткі. Рымскае кіраванне правінцыямі. Публіканы.

Барацьба сярод рымскага наблітэту ў 190-180 гг. да н. э. Палітычныя групы Сцыпіёна Афрыканскага і Катона Старэйшага. Пранікненне грэчаскай культуры і ўсходніх культураў у Італію. Абвастрэнне супярэчнасцяў у рымскім грамадстве другой паловы II ст. да н.э. Праграма сацыяльна-палітычных і эканамічных пераўтварэнняў Тыберыя і Гая Гракхаў. Прычыны іх паразы. Закон Spuria Toria. Развіццё прыватнай уласнасці на зямлю. Ваенная рэформа Гая Марыя, яе змест.

Палэнне італійскіх саюзнікаў у II ст. да н.э. Законапраекты Гая Гракха і Лівія Друза аб саюзніках. Саюзніцкая вайна, яе вынікі. Сацыяльныя рухі ва ўсходнім Міжземнамор'і і паўстанні рабоў на Сіцыліі. Югурцінская вайна, барацьба з нашэсцем кімбраў і тэўтонаў.

Крызіс і падзенне Рымскай рэспублікі.

Агульныя тэндэнцыі развіцця рымскага грамадства ў I ст. да н.э. З'яўленне рыс крызісу полісных структур. Ускладненне палітычнага жыцця і форм барацьбы. Апціматы і папуляры. Пераўтварэнне арміі ў самастойную палітычную сілу. Узмацненне ролі ваеннага і палітычнага лідэра. Усходнія паходы. Заваёва Галіі. Новыя з'явы ў правінцыяльнай палітыцы Рыма.

Грамадзянская вайна ў Рыме 80-х гг. да н.э. Дыктатура Сулы як рэжым адзінаасобнай ўлады. Рэформы Сулы.

Паўстанне рабоў пад кіраўніцтвам Спартака (74—71 гг.).

Унутрыпалітычная барацьба ў 70-50-я гг. да н.э. Дзейнасць Пампея і Краса, ліквідацыя суланскіх парадкаў. Змова Каціліны і Цыцэрона. Першы трыумвірат. Грамадзянская вайна 49-45 гг. да н.э. Пажыццёвая дыктатура Юлія Цэзара, яго рэформы. Адзнака ўлады і асобы Юлія Цэзара ў сучаснай гістарыяграфіі.

Расстаноўка палітычных сіл у Рыме пасля забойства Цэзара. Праграмы і дзейнасць Цыцэрона, Марка Антонія і Актавіяна. Аднаўленне грамадзянскай вайны. Другі трыумвірат. Падзенне Рымскай рэспублікі, усталяванне адзінаўладдзя Актавіяна. Сутнасць і гістарычнае значэнне пераходнага перыяду ад рэспублікі да імперыі ў Рыме.

2. РЫМ ПЕРЫЯДУ ПРЫНЦЫПАТУ

Прынцыпат Аўгуста. Рымская імперыя ў I ст. н.э.

Фарміраванне асноў манархічнай улады ў Рыме. Тэрмін «прынцыпат», яго сутнасць. Прынцыпс у сенате. Прысваенне Актавіяну пажыццёвага тытула імператара, пасады народнага трыбуна. Прысваенне Актавіяну тытулаў «Аўгуст» і «айцец бацькаўшчыны». Выбары магістратаў і фарміраванне сената пры Аўгусте. Эрарый і фіск. Падзел правінцый на імператарскія і сенатскія. Пачатак фарміравання імператарскай адміністрацыі. Лозунгі Аўгуста аб аднаўленні рэспублікі і ўсталяванні міру. Пачатак фарміравання культы імператара. «Рымскі міф» і яго прапаганда. Знешняя палітыка Аўгуста. Аўгуст і армія. Прэтарыянская гвардыя.

Сацыяльная палітыка Аўгуста. Сенатарскае і вершніцкае саслов'і. Распаўсюджанне муніцыпальнай сістэмы, становішча муніцыпальнай вярхушкі. Падтрымка дробнага і сярэдняга землеўладання. Палітыка Аўгуста адносна гарадскога плебса. Заканадаўства аб рабах. Вольнаадпушчанікі.

Эканамічны ўздым Рымскай дзяржавы ў I ст. н.э. Распаўсюджанне рабаўладальніцтва класічнага тыпу. Заснаванне новых гарадоў і развіццё гарадскога жыцця. Тэхнічны прагрэс у рамястве. З'яўленне новых матэрыялаў і відаў сыравіны. Арганізацыя працы. Сельская гаспадарка і яе рэгіянальная спецыялізацыя. Пазямельныя адносіны. Буйное і дробнае землеўладанне ў Італіі і правінцыях. Аграрная палітыка рымскіх імператараў. Развіццё таварнай вытворчасці ў рамястве і сельскай гаспадарцы. Гандаль і грашовы зварот. Стварэнне элементаў эканамічнага адзінства рымскага Міжземнамор'я.

Кіраванне дынастыі Юліяў-Клаўдзіяў. Тыберый і каміцыі. Бюракратызацыя дзяржаўнага кіравання пры Клаўдзіі. Заваёва Брытаніі. Дэспатычныя тэндэнцыі ў развіцці прынцыпата. Кіраванне Нерона. Імператарская ўлада і правінцыі. Паўстанні ў Брытаніі, Галліі і Іўдзеі.

Палітычны крызіс і грамадзянская вайна 68-69 гг. Дынастыя Флавіяў. Эканамічная і фінансавая палітыка Флавіяў. Сацыяльная палітыка Веспасіяна. Культ імператара пры Флавіях. Узмацаванне цэнтральнай ўлады пры дынастыі Флавіяў.

Рымская імперыя ў II - першай трэці III ст.

"Залаты век" Антанінаў. Цэнтралізацыя і бюракратызацыя дзяржаўнага кіравання. "Вечны эдыкт" Адрьяна. Папаўненне сенатарскага саслоўя правінцыяламі. Становішча вершніцтва. Кіраванне правінцыямі. Паўстанне 132 – 135 гг. у Іўдзее. Знішчэнне Іерусаліма. Аграрная палітыка Антанінаў. Аліментарная сістэма. Заканадаўства аб калонах. Росквіт гарадоў. Рымская армія пры Антанінах.

Знешняя палітыка пры Антанінах. Заваёвы Траяна стварэнне новых правінцый. Пераход Рыма ад агрэсіўнай да абарончай знешняй палітыкі. Рымскі лімес. Адрьянаў і Антанінаў валы ў Брытаніі. Становішча на ўсходніх межах. Маркаманскія войны (167-180 гг.).

Пагаршэнне становішча Рымскай імперыі пры Камодзе. Імператар - гладыятар. Палітычны крызіс і грамадзянская вайна канца II ст. н.э.

Праўленне дынастыі Севераў. Улада імператара, бюракратычны апарат, роль у ім вершніцтва. Сенатарскае саслоўе пры Северах. Сціранне адрозненняў паміж імператарскімі і сенацкімі правінцыямі. Эдыкт Каракалы 212 г. аб рымскім грамадзянстве для ўсіх вольных жыхароў імперыі, яго значэнне. *Honestiores, humiliores*. Сувязі панавання-падпарадкавання замест сувязяў саўдзелу грамадзян у сацыюме. Ідэалогія подданага замест ідэалогіі грамадзяніна. Ваенная рэформа Сепцімія Севера. Рэлігійная палітыка Севераў. Канчатковае афармленне імператарскага культу.

3. РЫМ ПЕРЫЯДУ ДАМІНАТУ

Крызіс III стагоддзя. Усталяванне сістэмы даміната.

Праблема крызіса III ст. у гістарыяграфіі. Крызіс палітычнай сістэмы прынцыпата. Армія ў сістэме прынцыпата і яе асобая роля ва ўнутрыпалітычных падзеях 235-284 гг. Нестабільнасць на імператарскім прэстоле, «салдацкія» і «сенацкія» імператары. Уварванні варвараў і эканамічны заняпад правінцый, пацярпелых ад варварскіх напэсцяў. Заняпад рамяства, гандлю і эканамічных сувязяў. Слабасць цэнтральнай ўлады і правінцыяльны сепаратызм. яго прычыны. Гальская імперыя, Пальмірская дзяржава. Апагей крызіса пры Валерыяне і Галіене. Аб'яднанне Рымскай дзяржавы пад уладай Аўрэліяна.

Ідэалагічны крызіс у III ст. Неадэкватнасць афіцыйнай ідэалогіі і рэальнай сацыяльна-палітычнага жыцця. Масавое расчараванне ў афіцыйнай рымскай ідэалогіі і рэлігіі. Пошук новых духоўных каштоўнасцяў, змены ў рэлігійным жыцці.

Вілы і буйныя экзімірванія сальтусы. Становішча гарадскіх і сельскіх дробных вытворцаў. Рэзкі узрост маймаснага расслаення. Распаўсюджванне каланата. Праблема крызіса рабаўладальніцкага ладу ў Рымскай імперыі ў III ст. у гістарыяграфіі.

Вынікі і наступствы крызісу III ст. для развіцця Рымскай імперыі.

Тэрмін «дамінат», яго сутнасць. Прыход да ўлады Дыяклетыяна.

Адміністрацыйная, ваенная, падатковая і грашовая рэформы Дыяклетыяна. Эдыкт аб коштах і заробнай плаце. Усталяванне тэтрархіі,

аўгусты і цэзары. Сістэма дзяржаўнага кіравання пры Дыяклетыяне. Месца Рыма ў новай адміністрацыйна-тэрытарыяльнай і дзяржаўнай пабудове. Рэлігійная палітыка Дыяклетыяна, абгрунтаванне манархічнай ўлады. Знешняя палітыка Дыяклетыяна.

Барацьба за ўладу пасля адрачэння Дыяклетыяна. Канчатковае афармленне рэжыму дамінату. Ліквідацыя тэтрархii. Бюракратычны апарат імперыі Цэнтральная і мясцовая адміністрацыя. яе пасады і асновы функцыянавання. Грашовая і ваенная рэформы Канстанціна. Прымацаванне да месца жыхарства і заняткаў курыялаў, ремеснікаў, калонаў. Заканадаўства аб рабах. Новая рэлігійная палітыка Канстанціна. Перанясенне сталіцы ў Канстанцінопаль.

Узнікненне хрысціянства і яго ранняя гісторыя.

Першакрыніцы па гісторыі ранняга хрысціянства. Хрысціянскія крыніцы. Новы завет, апокрыфы. патрыстыка, дакументы царкоўных сабораў, літургічныя і эпіграфічныя крыніцы, агіяграфія, іканаграфія. Нехрысціянскія крыніцы аб першых стагоддзях хрысціянства: звесткі аб хрысціянах у працах Іосіфа Флавія, Тацыта. Святонія, Плінія Малодшага, Лукіяна, Парфірыя; матэрыялы дзяржаўнага заканадаўства, эпіграфіка.

Рэлігійнае жыццё ў Рымскай імперыі I ст. Афіцыйная рэлігія, усходнія культы. Палесціна ў складзе Рымскай імперыі. Плыні і секты у іўдаізме. Ессейства па дадзеных кумранскіх рукапісаў. Месіянізм і прароцкія рухі.

Ісус. яго вучэнне і дзейнасць. Апосталы. Дзейнасць і вучэнне апостала Паўла. Першыя хрысціянскія абшчыны. Першахрысціянская сістэма жыццёвых і духоўных каштоўнасцяў. Эсхаталогія і месіянізм, сатэрыялагічныя ідэі. Ідэя роўнасці людзей ў веры. Хрысціянства і імператарская ўлада. Першыя рэпрэсіі супраць хрысціян, іх прычыны.

Станаўленне царкоўнай арганізацыі, роля епіскапата ў ёй. Духавенства і міране. Раннехрысціянская абраднасць. Распрацоўка хрысціянскай этыкі.

Агульнаімперскія ганенні на хрысціян, іх прычыны і наступствы (эдыкт Дэцыя аб усеагульным ахвярапрынашэнні, анціхрысціянскія меры Валерыяна, Дыяклетыяна). Хрысціянскія пакутнікі.

«Міланскі эдыкт» 313 г., хрысціянства ў новай рэлігійнай палітыцы Канстанціна. Афіцыйнае прызнанне хрысціянства. Дзяржаўныя прывілеі хрысціянскай царквы. Нікейскі сабор. Станаўленне арганізацыйнай структуры царквы. Епархіі і мітраполіі. Асноўныя тэалагічныя праблемы першых стагоддзяў хрысціянства. Ерасі. Пачаткі манаства.

Антыпаганскія меры Канстанцыя II. Юліян II Адступнік і спробы рэстаўрацыі паганства. Канчатковая забарона паганства Феадосіям I і пераўтварэнне хрысціянства ў адзіную афіцыйную рэлігію Рымскай імперыі. Умяшальніцтва імператарскай улады ў справы царквы, тэндэнцыі цэзарапапізма і папізма ў адносінах паміж імператарскай уладай і царквой.

Прычыны распаўсюджвання хрысціянскай рэлігіі ў Рымскай імперыі і перамогі хрысціянства ў антычным свеце.

Падзенне Заходняй Рымскай імперыі.

Асноўныя працэсы сацыяльна-эканамічнага развіцця Рымскай імперыі ў другой палове IV ст. Аграрныя адносіны. Рост буйной экзіміраванай маёмасці, заняпад муніцыпальнай формы зямельнай маёмасці. Патраццены. Натуралізацыя гаспадаркі. Заняпад гарадскога жыцця. Становішча калонаў, рабоў. Падатковы ідас. Праблема протафеадальнага (феадальнага) ладу ў гістарыяграфіі.

Вялікае перасяленне народаў, умацненне націску варварскіх народаў на рубяжы імперыі. Варварызамыя рымскай арміі. Разгром рымскай арміі пад Адрыянопалям у 378 г.

Распад Рымскай імперыі на Заходнюю і Усходнюю, прычыны распада. Асаблівасці гістарычнага развіцця імперыі.

Унутраная нестабільнасць і нетрываласць Заходняй імперыі. Слабасць улады заходнерымскіх імператараў, умацненне буйных зямельных маемаснікаў. правінцыяльны сепаратызм. Варвары на вышэйшых ляржаўных насадах. Напэсце вестготаў і ўзяцце імі Рыма. Утварэнне варварскіх ляржаў на тэрыторыі Заходняй Рымскай імперыі (вестготаў, свеваў, вандалаў, бургундаў і інш.). Дзяржава вандалаў у Афрыцы і узяцце імі Рыма. Напэсце іунаў. Каталаунская «бітва народаў».

Апошнія спробы ўмацавання Заходняй Рымскай імперыі (імператар Масрыяп). Зваржэнне імператара Ромула Аўгустула ў Равенне і канец Заходняй Рымскай імперыі.

Прычыны падзення Заходняй Рымскай імперыі. Праблемы падзення Заходняй Рымскай імперыі і канца антычнай цывілізацыі ў сучаснай гістарыяграфіі.

Культура старажытнага Рыма.

Этрускі і грэчаскі культурны ўплыў на культурнае жыццё ранняга Рыма. Рымская міфалогія і яе адрозненні ад грэчаскай, гістарызацыя міфаў. Рымская рэлігія. агульныя рысы з рэлігіяй грэкаў і яе характэрныя асаблівасці. Галоўныя багі і героі рымлян. Культ продкаў.

Рымскае пісьменства і сістэма адукацыі. Распаўсюджанне лацінскай мовы. Развіццё рымскай літаратуры. Першыя рымскія паэты і сатырыкі. Творчасць Вергілія, Гарацыя, Авідыя, Катула, паэтаў і празаікаў Позняй імперыі. Рымская камедыя і яе адрозненні ад камедыі грэкаў. Грамадскія відовішчы старажытных рымлян: баі гладыятараў, бесцінараў, наўмахіі, цырк, атлетычныя гульні, іх сувязь з рэлігіяй.

Рымскае права і яго характар, значэнне рымскага права ў гісторыі чалавецтва.

Архітэктурнае Рыма, градабудаўніцтва. Новыя будаўнічыя матэрыялы. вынаходжанне бетона. Шэдэўры архітэктурны: Пантэон, Калізей, Вялікі цырк, рымскія форумы. Акведукі, маеты, дарогі рымлян.

Скульптура. Развіццё індывідуальнага партрэта. Рымскі жывапіс.

Навука ў старажытным Рыме. Філасофія стоікаў: Сенэка, Эпіктэт. Марк Аўрэлій. Рымская аграномія: Катон, Варон, Калумела. «Натуральная

гісторыя» Плінія Старэйшага. Развіццё гістарычнай навукі: Ціт Лівій, Тацыт, Амiян Марцэлін і інш.

Аратарскае мастацтва ў Рыме і яго прадстаўнікі: Катон Старэйшы, Цыцэрон, Цэзар.

Развіццё хрысціянскага светапогляду. Познеантычная і хрысціянская філасофія. Плотін і неаплатонікі. Аўгустын і яго філасофская сістэма. Хрысціянская літаратура і яе прадстаўнікі: Тэргуліян, Кіпрыян, Лактанцый, Яўсевій, Ёеранім, Амвросій Медзіяланскі, Аўгустын.

Заняпад культуры ў эпоху Позняй імперыі.

Уплыў культуры старажытнага Рыма на развіццё чалавецтва.